

سرشناسه	:	برزگر، سمیه، ۱۳۶۵ -
عنوان قراردادی	:	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	:	نظام حقوقی حاکم بر سرمایه‌گذاری خارجی بر قراردادهای بالادستی نفت و گاز با تاکید بر ایران / نویسندگان سمیه برزگر، طیبه امیری.
مشخصات نشر	:	پاوه: نشر زاز، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۲۰۰ ص: ۵/۲۱×۵/۱۴؛ س.م.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۹۶۹۵۵-۳-۹
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۹۵ - ۲۰۰.
موضوع	:	قراردادهای نفت و گاز - ایران - سرمایه‌گذاری خارجی - سرمایه‌گذاری خارجی -- قوانین و مقررات - صنعت و تجارت -- قراردادها
موضوع	:	Oil and gas leases - Iran- Investments, Foreign- Law and legislation Petroleum industry and trade
موضوع	:	گاز - ایران -- صنعت و تجارت -- قراردادها
موضوع	:	Gas industry -- Iran -- Contract
شناسه افزوده	:	امیر، طیبه، ۱۳۶۰ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۰۴۰۰۰۰۰۰ / ۹۵۷۶HD الف
رده بندی دیویی	:	۳۷۰۸۲۰۹۵۵/۳۳۸
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۶۹۹۱۶۷

عنوان: نظام حقوقی حاکم بر سرمایه‌گذاری خارجی بر قراردادهای بالادستی نفت و گاز با تاکید بر ایران

نویسندگان: سمیه برزگر، طیبه امیری

ناشر: پاوه، انتشارات زاز، ۱۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۶

طراح جلد: امیر سپنجی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۹۵۵-۳-۹

نظام حقوقی حاکم بر سرمایه‌گذاری خارجی بر
قراردادهای بالادستی نفت و گاز با تاکید بر ایران

www.ketab.ir

سمیهبرزگر

طیبه امیری

فهرست

۶	چکیده
۷	مقدمه
۱۱	تعریف واژه‌ها و اصطلاحات فنی و تخصصی
۱۲	تعریف سرمایه‌گذاری
۱۳	تعریف سرمایه
۱۴	سرمایه‌گذاری بین‌المللی و اقسام آن
۱۶	دیدگاه‌ها و مباحث در رابطه با سرمایه‌گذاری خارجی
۱۶	دیدگاه‌های مثبت و موافق با سرمایه‌گذاری خارجی
۲۰	شیوه‌های حمایت از سرمایه‌گذاران خارجی
۲۲	بستر سازی مناسب از جنبه حقوقی و وجود امنیت و ثبات سیاسی و دیپلماتیک
۲۳	جنبه‌های اقتصادی موثر در سرمایه‌گذاری و ضرورت ایجاد و احیای بستر مناسب اقتصادی
۲۹	تدابیر حقوقی در جهت جلب سرمایه‌گذاران خارجی
۳۰	ورود سرمایه و استقرار مالکیت
۳۱	تسهیل شیوه‌های انتقال سود و سرمایه به خارج
۳۳	ممنوعیت سلب مالکیت و یا پرداخت غرامات عادلانه
۳۵	امکان توسل به داوری در مقام حل و فصل اختلاف
۴۲	انعقاد معاهدات دو جانبه سرمایه‌گذاری خارجی
۴۴	اقدامات کشورهای اسلامی
۴۵	اتحادیه برن
۴۶	موافقت نامه تجارت آزاد آمریکای شمالی (نفتا)
۵۰	فصل دوم: انواع روش‌های قراردادی بین‌المللی در پروژه‌های بالادستی نفت و گاز
۵۱	مفهوم پروژه‌های بالادستی در صنعت نفت و گاز
۵۲	مرحله اکتشاف
۵۳	مرحله ارزیابی
۵۵	مرحله تولید
۵۷	قراردادهای امتیازی سنتی
۵۸	قراردادهای امتیازی نوین

- ۶۱ قراردادهای ساخت، بهره برداری، واگذاری
- ۶۲ عناصر پایه سیستم B. O. T
- ۶۴ ماهیت قراردادهای B. O. T
- ۶۵ قراردادهای مشارکتی
- ۶۷ قراردادهای مشارکت نوع پرو
- ۷۲ قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری
- ۷۳ عناصر تشکیل دهنده جوینت ونچر
- ۷۷ قراردادهای خدماتی
- ۷۷ قراردادهای خدماتی محض
- ۷۹ قراردادهای خدماتی ایران معروف به بیع متقابل
- ۸۰ نسل اول قراردادهای بیع متقابل
- ۸۷ نسل دوم قراردادهای بیع متقابل
- ۹۰ نسل سوم بیع متقابل
- ۱۱۱ رعایت مقررات و ملاحظات زیست محیطی
- ۱۶۰ مطالعه تطبیقی قراردادهای مشارکتی با قوانین ایران
- ۱۸۱ حفظ حاکمیت و اعمال تصرفات مالکانه دولت ملی ایران در منابع نفت و گاز کشور
- ۱۸۴ خلاصه
- ۱۸۵ نتیجه گیری
- ۱۹۴ منابع و مآخذ

چکیده

در این کتاب بدنبال آن بودیم تا عوامل موثر بر سرمایه‌گذاری خارجی را مورد شناسایی قرار دهیم. همچنین به تفاوت‌های موجود در قراردادهای بالادستی صنعت نفت و تأثیر آن بر سرمایه‌گذاری خارجی بپردازیم و ارزیابی از تأثیر برنامه پنج ساله توسعه و بودجه سالانه کشور بر انعقاد قراردادهای بالادستی توسط سرمایه‌گذاران خارجی داشته باشیم به همین منظور با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی مبادرت به گردآوری اطلاعات نمودیم و کار خود را با مختصر تعریفی از مفاهیم انواع قراردادها در زمینه حوزه نفت و گاز شروع نمودیم در ادامه انواع قراردادهایی که در این زمینه موجود بود مانند قرارداد امتیازی، قرارداد بی. ا. ا.، قرارداد مشارکت در تولید و... را از نظر گذراننده و تلاش کردیم با مطالعه تطبیقی این سیکل از قراردادها با برخی از کشورهای که از این مدل قراردادها پیروی می‌نمایند نقاط قوت و ضعف کار خود را ارزیابی کنیم و در آخر با تبیین دیدگاه‌های منشعب از قانون بودجه و برنامه پنج‌ساله توسعه بر قراردادهای بالادستی نفت و گاز تلاش شد تا همسویی این قراردادها با قوانین مذکور مورد بازنگری قرار بگیرد و در نهایت نگارنده به این نتیجه دست یافت که علی‌رغم اینکه برای جلب توجه سرمایه‌گذاران دولتها مجبورند امتیازهای مختلفی را به آنها اهداء کنند و این امر سبب تنوع در قراردادهای این حوزه می‌شود ولی همه آنها از اصول یکسانی پیروی می‌کنند همچنین قوانینی همچون قانون بودجه و برنامه پنج ساله می‌تواند تأثیر عمیقی بر روند قراردادهای بالادستی نفت و گاز ایفاء نماید به شرط آنکه منطبق بر واقعیات جامعه نظیر تحریم‌ها و برخی مسائل اقتصادی روز دنیا به تصویب رسیده باشند.

مقدمه

اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی به عنوان معیاری برای سنجش پویایی رونق و توسعه هر کشور بویژه از منظر کشورهای نیازمند توسعه انکار ناپذیر است. استفاده از مکانیسم سرمایه‌گذاری خارجی از جمله راه کارهای مؤثر و قوی در این مورد است. با وجود این در ایران پس از تصویب اولین قانون سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۳۴، این کشور به واسطه فقدان یک نظام حقوقی کارآمد در این زمینه با چالش‌های جدی رو به رو بوده است.

وجود مشکلات بنارسایی‌های موجود باعث گردید تا پس از گذشت حدود ۴۸ سال، قانون جدید تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۸۱ تصویب و لازم‌الاجرا گردد و گامی مؤثر در ترمیم نواقص و اشکالات موجود برداشته شود. اما تصویب قانون جدید نیز موجبات ترضیه خاطر کامل سرمایه‌گذار را بویژه از حیث تضمین حقوق و منافع او فراهم ساخته و از پاره‌ای جهات نیازمند برداشتن گام‌های مؤثر تر در تحقق هرچه مطلوب‌تر این مهم یعنی تقویت کارایی نظام حقوقی حاکم بر سرمایه‌گذاری خارجی است. سرمایه‌گذاری از موضوعات مهم اقتصادی است. سرمایه‌گذاران به توسعه و عمران باشد بحث از سرمایه‌گذاری و فعالیت اقتصادی هم از داخلی و خارجی معنا ندارد. یکی از مهمترین پدیده‌های ربع آخر قرن بیستم بویژه دهه ۸۰، سرمایه‌گذاری خارجی بوده است. سرمایه‌گذاری‌ها عمدتاً توسط کشورهای قدرتمند انجام می‌شود. آزاد شدن تجارت و از سویی جهانی شدن اقتصاد، امری است که علیرغم مخالفت‌ها، حتمی‌الوقوع و گریز ناپذیر است. پس در راستای ادغام اقتصاد جهانی و کسب سهم بیشتر از بازار جهانی و مهار امواج ناشی از پیوستن به این بازار جذب سرمایه‌های خارجی که باعث رونق

اقتصاد داخلی شود، ضروری است. ایجاد محیط امن برای سرمایه‌گذاری مستلزم وجود عوامل مختلفی از دسته عوامل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و حقوقی است. در کشور ما به واسطه شرایط خاص اقلیمی، جغرافیایی و وجود منابع عظیم و غنی زیرزمینی علی‌الخصوص در زمینه نفت و گاز و پتروشیمی، بسترهای بسیار مستعد و مناسب برای جذب سرمایه‌های خارجی و استفاده از دستاوردهای آن فراهم است لیکن علی‌رغم این امر به دلیل نارسایی‌های خارجی و استفاده از دستاوردهای آن فراهم است لیکن علی‌رغم این امر به دلیل نارسایی‌های ناشی از فقدان یک نظام حقوقی و قانونی کارآمد در رابطه با موضوع بویژه با نارسایی تصویب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در سطح کلان مدیریت کشور، توأم با پاره‌ای موانع قانونی در قانون اساسی توفیق چندانی در این زمینه حاصل نگردیده است. در سال‌های اخیر دولتمردان کشورمان سعی در ارائه تدابیری مطلوب از وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در ایران داشته‌اند و تلاش‌های موصوف تا حدودی مفید فایده واقع شده است اما در این رهگذر مهمترین نکته همانا تأمین امنیت و ثبات مطلوب از جوانب مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و بویژه نیک و بویژه استفاده از استانداردهای حقوقی و مکانیسم‌های قانونی تضمین سرمایه‌گذاری خارجی در مراحل مختلف ورود، حضور و خروج سرمایه‌گذاران است.

در این کتاب سعی بر آن داریم که در بخش اول پیش از تعاریف و کلیات و طرح دیدگاه‌های مختلف حاکم بر موضوع چالش‌هایی که حتی پس از تصویب «قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی سال ۱۳۸۱» فرا روی سرمایه‌گذاران خارجی بوده است به اختصار به بحث گذاشته و سپس در بخش دوم با ترسیم شیوه‌ها و مکانیسم‌هایی که بویژه از جنبه حقوقی مؤثر در

جذب سرمایه‌ها خواهد بود تدابیر مناسبی که در برون رفت از شرایط نامطلوب و ایجاد شرایط بهتر می‌تواند مفید فایده واقع گردد، مورد اشاره قرار دهیم.

امروزه صنعت نفت جهان در بخش بالادستی با چالش‌های متعددی از جمله نیاز به افزایش تولید نفت، دسترسی به ذخایر جدید نفتی، مدیریت سیرنزولی ذخایر میادین قدیمی، حفظ و ارتقای دانش فنی با توجه به موج بازنشستگی نیروی انسانی با تجربه در مناطق عملیاتی، رو به روست. در این میان امکان بهره‌برداری حداکثری از امکانات موجود، تشویق، جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، فعالیت‌های بالادستی نفت و گاز به ویژه در میادین مشترک و پروژه‌های کشفی، از اهداف ویژه دولت در حوزه نفت و گاز به شمار می‌رود (اسکینی؛ ۱۳۷۱: ۲۶). لذا جهت حفظ وصیانت هر چه بیشتر از مخازن نفت و گاز کشور و افزایش ضریب باز یافت، انتقال و به کارگیری فن‌آوری‌های جدید در مدیریت و بهره‌برداری بهینه از میادین نفت و گاز، انعقاد قراردادهایی که طی آن تعادل مناسبی میان منافع مذکور برقرار سازد، حائز اهمیت است. در قراردادهای بین‌المللی نفتی، ترسانات زیادی در ماهیت شروط عمومی قراردادها مشاهده می‌شود و شرکت‌های برگزار کننده مناقصات، چهار چوب مستقل و متفاوتی برای برخی از این شروط در نظر می‌گیرند. از این رو ضروری است با بررسی علمی هر یک از این قراردادها در کنار درک جامع و صحیح از سیاست‌های کلان اقتصادی کشور به ویژه در صنعت نفت و همچنین مقتضیات و ضرورت‌های اقتصاد جهانی، حرکت نمود (ایرانپور؛ ۱۳۸۹: ۱۴۷). بی‌شک با تبیین شروط عمومی قراردادها و شفاف سازی آنها، سرمایه‌گذاران و شرکت‌های خارجی، سریع‌تر می‌توانند در زمینه همکاری با

پروژه‌های نفتی مهم، تصمیم‌گیری کنند و مراحل مذاکرات قراردادی که در عمل بسیار طولانی می‌شوند را به کمترین زمان ممکن کاهش داده و در مجموع، بستر حقوقی مناسب‌تری را در این حوزه مهم اقتصادی فراهم آورند (سلحشور؛ ۱۳۹۱: ۲۳). بنابراین، قرارداد مطلوب، قراردادی است که به آسانی اجرا شود و این امر هنگامی حاصل می‌شود که قرارداد به شیوه‌ای متوازن و تعادل، حقوق و منافع طرفین را تا مین و ریسک‌های آنها را توزیع کرده باشد. عوامل مؤثر در انتخاب نوع قرارداد مناسب برای طرحهای توسعه اقتصادی به ویژه در صنایع بالا دستی نفت را می‌توان به دو دسته عوامل داخلی و بین‌المللی تقسیم کرد: الف) عوامل داخلی: از نظر عوامل داخلی باید به دو نکته اشاره کرد ۱- محاربت‌ها و الزامات قانونی ۲- الزامات ناشی از برنامه کلان اقتصادی و بودجه کشور میزبان در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی ب) عوامل بین‌المللی: که شامل قوانین و اصول حقوقی بین‌المللی حاکم بر قراردادها و همچنین مهم‌ترین تحولات نیمه اول قرن بیستم می‌باشد که، عبارت است از: ۱- پیروزی انقلاب سوسیالیستی سال ۱۹۱۷ در روسیه ۲- ملی شدن صنعت نفت در آمریکای لاتین و کشورهای خاور میانه ۳- شناسایی حق دولتها در ملی کردن منابع طبیعی در کشورهای سازمان ملل در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰. حال با توجه به عوامل مذکور و انواع قراردادهای متداول در صنایع بالادستی صنعت نفت و گاز سعی داریم به این سوال پاسخ دهیم، آیا انواع قراردادهای نفت و گاز از اصول متفاوتی تبعیت می‌کنند؟ علل تنوع در قراردادهای بالادستی صنعت نفت چیست؟ تاثیر الزامات برنامه پنج ساله توسعه و قوانین سالانه بودجه بر سرمایه‌گذاری خارجی در این صنعت چقدر است؟